

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

МЕЛЬНИЧУК Олег Петрович

УДК 261.7:[061.234:34]

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії права та держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України
КОВАЛЬЧУК Олександр Михайлович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри теорії права та держави.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ПАРХОМЕНКО Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького
НАН України, вчений секретар;

кандидат юридичних наук, професор
ФАТХУТДІНОВА Олена Василівна,
Київський університет туризму, економіки і
права, декан юридичного факультету.

Захист відбудеться «5» жовтня 2016 року о «13» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.04 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, чит. зала № 12.

Автореферат розіслано «1» вересня 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. М. Чуприна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Багаторічний досвід відносин церкви та держави є надзвичайно важливим для розуміння усіх закономірностей та факторів, які впливали на формування державно-правових та соціально-культурних цінностей суспільства. Завдяки дослідженню передумов зародження та розвитку релігійних організацій та держави можна визначити позитивні та негативні моменти їх сучасного стану, змодельовати тенденції подальшого демократичного розвитку України та врегулювання релігійної ситуації в державі, дотримання чинного законодавства, його удосконалення, що сприятиме конструктивній співпраці релігійних організацій та державних інституцій.

Державно-церковна модель діяльності в демократичних державах залишається актуальною і привертає до себе постійну та підвищену увагу з боку суспільства, науковців, політиків, державних діячів, а також релігійних громад та цілих конфесій. Дослідження процесів формування взаємодії релігійних організацій та держави у країнах Європейського Союзу, США, а також країнах пострадянського простору дозволить зробити цінні теоретичні висновки з метою їх подальшого втілення на практиці.

Виокремлення моделей діяльності релігійних організацій та держави у країнах Західної Європи має великий вплив на формування релігійного життя в Україні. Характер та зміст такої діяльності віддзеркалюють особливості історичного, духовного, культурного розвитку тієї чи іншої європейської нації. Сучасна модель церковно-державницьких відносин демонструє відокремленість церкви від держави і водночас готовність до тісної співпраці та взаємокорисної кооперації. Утвердження даного типу взаємодії між державою та релігійними організаціями становить суспільний інтерес. Оскільки дві крайності – цезаропапізм чи папоцезаризм – не задовільняють соціально-правові потреби будь-якої зі сторін і, як наслідок, призводять до напруги в суспільстві.

Проблематика та перспективи діяльності релігійних організацій в Україні, в контексті розбудови демократичного суспільства, вимагають удосконалення чинного законодавства через призму обставин, що склалися в державі.

Таким чином, можна констатувати, що загалом питання діяльності релігійних організацій та держави не обійдені увагою вітчизняних дослідників та науковців із пострадянських країн. Однак у сучасних дослідженнях недостатньо уваги приділено їх історичному формуванню, ролі, аналізу моделі співпраці релігійних організацій та державних інституцій у демократичних державах. Тому актуальність дослідження є очевидною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної

академії правових наук України від 24.09.2010 р. № 14-10, а також у межах теми науково-дослідної роботи юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти» № 11 БФ 042-01 (державний реєстраційний номер 0111U008337).

Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол від 20 грудня 2013 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є визначення особливостей сучасного стану нормативно-правового регулювання співпраці релігійних організацій та державних інституцій, аналіз проблем їх діяльності, пошук шляхів їх вирішення на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно, перш за все, виконати такі *задачі*:

- вивчити історію формування взаємовідносин релігійних організацій та держави;
- з'ясувати методологію дослідження взаємовідносин релігійних організацій та держави;
- встановити особливості взаємодії релігійних організацій та держави у країнах пострадянського простору;
- розглянути сучасні правові моделі відносин релігійних організацій та держави у європейських країнах;
- охарактеризувати правову модель відносин релігійних організацій та держави в Сполучених Штатах Америки;
- виокремити особливості сучасного стану нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні;
- з'ясувати особливості партнерства релігійних організацій та державних інституцій у соціальній та гуманітарній сферах;
- визначити шляхи вирішення проблем формування моделі діяльності держави та релігійних організацій в Україні в контексті розбудови демократичного суспільства.
- сформулювати пропозиції щодо шляхів вирішення існуючих проблем діяльності релігійних організацій у демократичній державі.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають за участю релігійних організацій.

Предметом дослідження є теоретико-правовий аналіз діяльності релігійних організацій у демократичній державі.

Методи дослідження. З метою досягнення об'єктивності, повноти та всебічності результатів дисертаційного дослідження використано комплекс загальнонаукових, спеціальнонаукових та окремонаукових методів пізнання. Вибір і застосування окремих методів дослідження обумовлені специфікою поставлених завдань. Зокрема, застосовано наступні методи: діалектичний,

системний, структурно-функціональний, аналітичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, статистичний, формально-юридичний, раціональної критики тощо. Системний метод у процесі дослідження діяльності релігійних організацій і держави застосовано для встановлення чіткого підходу до аналізу наукових матеріалів з даної тематики, визначення конкретних елементів системи діяльності між релігійними організаціями та державою, структурованого їх розгляду (підрозділи 1.2, 3.1). Структурно-функціональний підхід при вивченні діяльності релігійних організацій та держави передбачив дослідження залежності між різними явищами і навколишнім середовищем (соціальних, економічних, правових, політичних, культурних чинників), які у своїй сукупності мають вплив на процес взаємодії та співпраці між релігійними організаціями та державою (підрозділи 2.1–2.3). За допомогою історичного методу вивчено виникнення, розвиток та становлення діяльності релігійних організацій і держави (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий метод було застосовано для окреслення специфіки регулювання даного питання в різних правових актах, що дозволило зробити узагальнення та визначити напрями вдосконалення регулювання даного питання, а також шляхи запозичення зарубіжного досвіду (підрозділи 2.1–2.3, 3.3).

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі загальної теорії держави і права, релігійного, церковного права та інших галузевих правових наук.

Діяльність релігійних організацій та держави була досліджували багато вчених, зокрема М. Ю. Бабій, І. А. Бальжик, В. О. Балух, О. М. Биков, С. В. Бобровник, В. Д. Бондаренко, Л. Д. Владиченко, Д. О. Вовк, О. М. Дядюшкін, А. М. Зачепа, О. М. Ковальчук, М. І. Козюбра, О. Б. Костенко, А. М. Колодний, В. О. Котюк, А. А. Красіков, Ю. В. Кривенко, М. В. Крумаленко, О. В. Кулакевич, Г. В. Лаврик, Л. А. Луць, П. М. Любченко, О. Л. Львова, Н. М. Мадей, Б. В. Малишев, Б. І. Мар'янов, Д. В. Миронович, І. В. Міма, Н. М. Оніщенко, С. В. Павлов, М. М. Палінчак, Н. М. Пархоменко, В. Ф. Піддубна, І. В. Процюк, О. В. Петришин, Г. Л. Сергієнко, Н. В. Синіцина, О. Д. Тихомиров, П. П. Толочко, О. В. Фатхутдінова, Ю. Ю. Фисун, В. Д. Фучеджі, Ю. С. Шемшученко, П. П. Яшин тощо.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів влади, що так чи інакше регламентують діяльність релігійних організацій; конституції та нормативно-правові акти зарубіжних країн.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних наукових досліджень діяльності релігійних організацій в демократичній державі. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано положення, які містять елементи наукової новизни, зокрема:

вперше:

– комплексно виокремлено такі особливості сучасного стану нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні, як: 1) нормативно-правове регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій є різновидом соціального регулювання, за допомогою якого відносини між релігійними організаціями та державними інституціями набувають певної правової форми; 2) має конкретно визначений та цілеспрямований характер, тобто спрямоване на регулювання діяльності зареєстрованих релігійних організацій та державних інституцій та задоволення їх законних інтересів; 3) правове регулювання здійснюється за допомогою правових засобів, системи нормативно-правових актів, які забезпечують його ефективність, а також правове регулювання гарантує доведення норм права до їх виконання, що забезпечує урегулювання діяльності релігійних організацій в правовій площині демократичної держави; 4) стан нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій знаходиться в прямій залежності від концепції взаємовідносин між релігійними організаціями та державою; 5) у сфері нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій, а також державно-церковних відносин, окрім виключних випадків, діє принцип невтручання, що нівелює можливість прямого впливу на релігійні організації з боку державних інституцій та участь релігійних організацій у державних справах; 6) відокремлення світської та духовної освіти; 7) характеризується застосуванням договірної форми для регулювання відносин між державними інституціями та релігійними управліннями та центрами, але у рамках діючого законодавства не визначено, у якій формі здійснюється така домовленість; 8) державні інституції не користуються методами державно-правового контролю або примусу щодо регулювання діяльності релігійних організацій, якщо така діяльність не порушує законів держави та встановленого суспільного порядку; 9) нормативно-правове регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій згідно з чинним законодавством здійснюється не для забезпечення контролю з боку держави за діяльністю релігійних організацій та державних інституцій, а для гарантування дотримання ними законодавства щодо реалізації гарантування релігійних прав особи; 10) відділення внутрішньоцерковного або канонічного нормативного регулювання діяльності релігійних організацій від нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій у правовому полі держави, що обумовлює підпорядкованість релігійних організацій двом нормативним системам, які регулюють внутрішні та зовнішні відносини у процесі провадження релігійної діяльності; 11) варіативність нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій залежно від обраної організаційної форми реалізації такої діяльності безпосередньо релігійними організаціями; 12) нерозривний зв'язок нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій з релігією та

віровченнями – так дана специфічна ознака виявляється у конституційному приписі моральної відповідальності державних діячів та політиків перед Богом, а також у визнанні на державному рівні найбільших православних свят із забезпеченням надання вихідних днів для святкування найбільших релігійних свят інших конфесій;

– визначено перелік шляхів вирішення проблем діяльності релігійних організацій в Україні в контексті розбудови демократичної держави: 1) відновлення та розширення діяльності Комісії з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій при Кабінеті Міністрів України; 2) налагодження ефективної взаємодії релігійних організацій з державними інституціями, такими як Президент України та Кабінет Міністрів України; 3) врахування керівних принципів для аналізу законодавства стосовно релігії чи віри, які схвалено парламентською асамблеєю ОБСЄ та Венеціанською комісією у 2004 році; 4) організація співпраці правоохоронних органів з метою запобігання розпалюванню релігійної ворожнечі через акти вандалізму релігійних пам'яток та захоплення церковних будівель;

удосконалено:

– класифікацію етапів історичного формування моделі діяльності релігійних організацій та держави, причому узагальнено й охоплено виключно найбільш значущі періоди: 1) IX – XIII століття – період формування моделі діяльності релігійних організацій та держави у Київській Русі; 2) XIV – початок XX століття – період моделі діяльності релігійних організацій та держави за умов перебування територій України у складі Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської імперії, Австро-Угорської імперії; 3) 1917 рік – 1991 рік – період моделі діяльності релігійних організацій та держави за радянської доби; 4) 1991 рік – донині – період розвитку моделі діяльності релігійних організацій та держави в умовах незалежності України;

– характеристику особливостей партнерства релігійних організацій з відповідними державними інституціями, що виявилось в таких аспектах: основна мета співпраці релігійних організацій та військових формувань, що виражена у задоволенні релігійних, духовних, духовно-психологічних потреб військовослужбовців, досягається за допомогою діяльності капеланів у межах відповідних установ та формувань, а також у відповідних місцях позбавлення волі; діяльність релігійних організацій та конфесій як суб'єктів партнерства з відповідними установами; співпраця між основними релігійними конфесіями та Міністерством освіти і науки України щодо формування, удосконалення, впровадження механізму богослов'я як науки; співпраця релігійних організацій та державних інституцій у сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення населення; основні напрями спільної діяльності релігійних організацій та відповідних відомств Національної поліції України щодо захисту прав дитини;

дістали подальшого розвитку:

– трактування поняття нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні як використання

компетентними органами держави засобів правового впливу на суспільні відносини у зазначеній сфері, метою упорядкування яких є охорона та забезпечення всебічної реалізації права особи на свободу совісті та віросповідання;

– теоретико-правовий аналіз моделей діяльності релігійних організацій та держави в країнах Європи та розкрито їх прикладний характер. Резюмовано особливості тієї чи іншої моделі взаємовідносин держави та релігійних організацій: 1) у Франції – проголошені фундаментальні права на свободу віросповідання, обмежено упереджене ставлення до представників різноманітних конфесій; 2) в Італії – характеризується гнучким регулюванням процедури створення та діяльності релігійних об'єднань; 3) у Німеччині – існує відокремлення церкви від держави, і водночас конституційно допускається співпраця між обома інститутами; 4) у Швеції – привілеї у релігійній сфері надаються лютеранській церкві, яка є основною часткою конфесійної структури країни; 5) у Греції – сформована унікальна модель діяльності церкви та держави. Незважаючи на те, що Греція є членом Європейського Союзу, вона зберегла свою національну ідентичність на законодавчому рівні, виокремивши православну віру в національну та панівну релігію республіки;

– дослідження моделі діяльності релігійних організацій та державних інституцій у США. Виокремлено наступні особливості сучасної правової моделі діяльності релігійних організацій та держави в Сполучених Штатах Америки: 1) релігійний плюралізм; 2) тісна співпраця релігійних організацій та держави у суспільній та освітній сферах; 3) участь релігійних організацій у політичному процесі.

Практичне значення одержаних результатів проведеного дослідження полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній роботі – для подальших загальних і спеціальних наукових досліджень теоретичних і практичних проблем діяльності релігійних організацій і держави;

– правотворчості – при перегляді та вдосконаленні положень чинного законодавства, зокрема Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», підзаконних нормативних актів, які регулюють діяльність релігійних організацій та держави;

– правозастосовній діяльності – результати дослідження дозволять удосконалити практичну діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, що реалізують державну політику у сфері діяльності релігійних організацій;

– навчально-методичній роботі – в процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія права та держави», «Історія права та держави», «Релігієзнавство», під час написання підручників, навчально-методичних посібників, при проведенні семінарських занять зі студентами й для написання ними рефератів, курсових і дипломних робіт.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних конференціях: «Сучасний стан розвитку правової системи України» (м. Дніпропетровськ, червень 2015 р.), «Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (м. Київ, червень 2015 р.), «Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Київ, липень 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення в восьми наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, двох статтях – у наукових виданнях інших держав, а також у трьох тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що логічно об'єднані у вісім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 206 сторінок, обсяг основного тексту – 178 сторінок. Список використаних джерел складається із 259-ти найменувань і займає 28 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, розкрито мету і задачу, об'єкт і предмет, методи дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження та публікацій.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади взаємовідносин релігійних організацій та держави» складається з двох підрозділів та присвячений аналізу історії формування взаємовідносин релігійних організацій та держави, визначенню методології дослідження взаємовідносин релігійних організацій та держави.

У *підрозділі 1.1 «Історія формування взаємовідносин релігійних організацій та держави»* визначено, що релігійна організація – це об'єднання людей у вигляді форми юридичних осіб, які сповідують однакову віру, відстоюють спільні духовні інтереси без мети отримання прибутку, за винятком необхідності виконання статутних завдань.

Перший період взаємовідносин релігійних організацій та держави (IX – XIII століття) ознаменувався тим, що християнство проголошено офіційною релігією в державі. Православна церква була матеріально забезпеченою завдяки державній владі та князівству.

Другому періоду взаємовідносин релігійних організацій та держави (XIV – початок XX століття) властиві боротьба за релігійні ідеї (православ'я, католицизм, протестантизм тощо), нестабільність відносин між церквою та

державою (залежно від того, до якої держави належали ті чи інші території нинішньої України), неодноразові спроби держави здійснювати контроль над релігією, уніфікація та централізація церковної влади.

Третій період історичного формування взаємовідносин держави та релігійних організацій (1917–1991 роки) мав свою специфіку і характеризувався наступним: боротьба радянської влади з релігійними організаціями, застосування репресивних заходів щодо ліквідації релігії, пропаганда атеїстичної ідеології, прийняття відповідних нормативно-правових актів стосовно забезпечення такої політики щодо церкви; незначна лібералізація та демократизація державно-релігійних відносин на завершенні вказаного етапу.

Четвертому етапу історії формування взаємовідносин релігійних організацій та держави (1991 рік – донині) властиві поява та поширення різноманітних новітніх релігійних течій, єдність церковно-державних відносин в аспекті становлення демократичної держави, що обирає за пріоритет високі моральні та правові цінності; функціонування церкви відокремлено від держави; створення державою умов для вільного демократичного розвитку релігійних організацій, при відстоюванні прав та свобод громадян.

У підрозділі 1.2 «*Методологія дослідження взаємовідносин релігійних організацій та держави*» відзначено, що діалектичний метод сприяв урахуванню всіх наявних умов для розвитку релігійних організацій (церкви) і держави, що так чи інакше відображалися на їх взаємовідносинах. Враховано вплив тих чи інших факторів на формування взаємовідносин між релігійними організаціями (церквою) і державою.

При застосуванні системного методу в процесі дослідження взаємовідносин релігійних організацій та держави застосовано чіткий підхід до аналізу наукових матеріалів із даної тематики, визначення конкретних елементів системи взаємовідносин між релігійними організаціями та державою, структурованого їх розгляду та здійснення логічного аналізу.

Структурно-функціональний підхід при дослідженні тематики взаємовідносин релігійних організацій та держави застосовано для наукового дослідження залежності між різними явищами і навколишнім середовищем (соціальних, економічних, правових, політичних, культурних чинників), які у своїй сукупності мають вплив на процес взаємодії та співпраці між релігійними організаціями і державою.

У контексті історичного методу виокремлено конкретні історичні етапи формування та розвитку взаємовідносин релігійних організацій та держави, охарактеризовано сучасний стан таких відносин на нинішньому етапі їх еволюції, передбачено тенденції їх динамічних змін у подальшому.

За допомогою методу синтезу окремі періоди взаємовідносин релігійних організацій та держави розглянуто як фрагменти їх цілісної суспільно корисної

взаємодії, які впливають один на одного, перебуваючи у безперервній взаємодії.

Дедукцію та індукцію застосовано для з'ясування різних аспектів правової сутності питання взаємодії релігійних організацій та держави.

Аналогія як метод наукового пізнання сприяла виявленню не лише зовнішніх властивостей, що впливають на взаємовідносини релігійних організацій та держави, але й внутрішніх; потреби співіснування та співфункціонування останніх унаслідок багатьох суспільно-політичних та правових причин.

Розділ 2 «Правові моделі відносин релігійних організацій та держави зарубіжних країн» складається з трьох підрозділів та присвячений аналізу взаємодії релігійних організацій та держави у країнах пострадянського простору, визначенню сучасної правової моделі відносин релігійних організацій та держави у європейських країнах та Сполучених Штатах Америки.

У підрозділі 2.1 *«Аналіз взаємодії релігійних організацій та держави у країнах пострадянського простору»* констатовано, що сучасна модель взаємовідносин держави та релігійних організацій у Російській Федерації характеризується відокремленням владних установ від церковної сфери. Згідно з національним законодавством держави забезпечуються фундаментальні права людини у релігійній сфері. У країні проголошено мінімальне втручання держави у регулювання діяльності релігійних організацій. Також на законодавчому рівні закріплені положення щодо відокремлення освіти від релігії. З огляду на дані чинники російська модель нагадує класичний приклад світської держави.

Правова модель відносин між державою та релігійними організаціями у Республіці Білорусь за багатьма ознаками наслідує сусідню російську, що зумовлено наявністю спільних рис у сфері духовного та культурного життя, а також співробітництвом держав на політичній арені. Водночас сьогодні у Білорусі гостро постає питання щодо присутності релігії у системі державної освіти, що потребує вироблення дієвих шляхів його вирішення.

У Литві чітко розроблений механізм фінансової та іншої підтримки релігійних організацій. Проте в цій державі певною мірою ускладнена процедура державної реєстрації релігійних об'єднань, що потребує подальшого наукового розроблення та законодавчого вдосконалення.

У Вірменії встановлені доволі жорсткі умови для реєстрації релігійної організації, що створює бар'єр для легального існування малочисельних конфесій. Проте разом з цим держава офіційно опирається на інтереси більшості та докладає зусиль для їх діяльності.

У підрозділі 2.2 *«Сучасна правова модель відносин релігійних організацій та держави у європейських країнах»* резюмовано, що загалом у Франції встановлена відокремлена модель відносин державних інституцій і релігійних

організацій та проголошені фундаментальні права на свободу віросповідання, обмежено упереджене ставлення до представників різноманітних конфесій. Поряд з цим держава не визнає жодну релігію домінуючою, не фінансує ніякі релігійні культи чи об'єднання, не надає церкві вагомих привілеїв. Винятком є територія Ельзасу та Мозеля.

У контексті правового статусу релігійних об'єднань та організацій в Італії підкреслено, що будь-яка група з релігійними цілями може бути організована без необхідності отримання дозволу або попередньої реєстрації та діяти в рамках італійської правової системи. Обмеження можуть бути встановлені тільки з міркувань громадського порядку і благопристойності.

Встановлено, що у сучасній Греції сформована унікальна модель відносин церкви та держави. Незважаючи на те, що Греція є членом Європейського Союзу, вона зберігає свою національну ідентичність на законодавчому рівні, виокремивши православну віру в національну та панівну релігію республіки. Свята Гора Афон, яка є обителлю світового православ'я, має особливий адміністративний та юридичний статус, що підкреслює її духовну вагу для суспільства. При вирішенні питань, що стосуються її статусу та діяльності, застосовуються як норми канонічного права, так і норми національного законодавства.

У підрозділі 2.3 «Сучасна правова модель відносин релігійних організацій та держави в Сполучених Штатах Америки» акцентовано увагу на тому, що сучасна правова модель відносин релігійних організацій та держави в Сполучених Штатах Америки сформувалася під впливом різноманітних чинників, що відображають її специфіку. Сьогодні дані взаємовідносини неоднозначно трактуються науковцями, відсутній єдиний підхід щодо віднесення їх до тієї чи іншої відомої класичної моделі державно-церковних взаємовідносин. Поряд з цим американська модель характеризується тим, що релігійні елементи посідають чільне місце як у системі суспільних відносин загалом, так і в освітній та політичній сферах.

Аналізована проблематика має велике значення для сучасної світової правової доктрини і практики, адже глибоке дослідження даного питання дозволяє виокремити позитивні та негативні чинники моделі відносин держави та релігійних організацій у США. Шляхом такого аналізу стають помітними законодавчі шляхи вирішення проблем, що виникають у даній сфері суспільного життя. Водночас позитивний досвід та ефективні емпіричні елементи можуть бути доволі гарним взірцем для інших держав, що знаходяться у пошуках найбільш прийнятної для власних культурних особливостей моделі відносин між державою та церквою.

Обґрунтовано, що важливим аспектом особливостей взаємовідносин держави та релігійних організацій в Сполучених Штатах Америки виступає участь релігійних організацій у суспільному процесі.

Розділ 3 «Оптимізація державно-релігійного партнерства в Україні»

складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню сучасного стану нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні, аналізу партнерства релігійних організацій і державних інституцій у соціальній та гуманітарній сферах, визначенню перспектив та проблематики діяльності релігійних організацій в Україні в контексті розбудови демократичної держави.

У підрозділі 3.1 «Сучасний стан нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні» акцентовано увагу на тому, що держава, всебічно сприяючи розвитку діяльності релігійних організацій у правовій площині, не лише гарантує реалізацію передбаченого Конституцією та міжнародними актами права особи на свободу совісті та віросповідання, але й зумовлює постійне підвищення рівня зареєстрованих релігійних організацій за допомогою податкових та інших пільг.

Сучасний стан нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні загалом можна охарактеризувати через концептуальне поєднання у «багатогалузевості» досліджуваних відносин правового та договірних методів правового регулювання, які доктринально базуються на нормах міжнародного та національного законодавства та відображають фундаментальний принцип неутручання у поєднанні з максимальним сприянням у діяльності релігійних організацій та державних інституцій у забезпеченні та гарантуванні реалізації прав людини на свободу совісті та віросповідання.

У підрозділі 3.2 «Партнерство релігійних організацій і державних інституцій у соціальній та гуманітарній сферах» аргументовано, що у державно-церковних відносинах з питань співпраці релігійних організацій та державних інституцій сторонами договірних відносин, як правило, виступають відповідні уповноважені органи державної влади, з одного боку, та Всеукраїнська Рада церков і релігійних організацій чи конкретні релігійні організації – з іншого.

Співпраця релігійних організацій та військових формувань ґрунтується на засадах договірних відносин, які, враховуючи специфіку сфери, регламентуються та визначаються локальними нормативно-правовими актами. Капеланство, як соціально необхідна інституція, повинна регламентуватися чинним законодавством, враховуючи досвід зарубіжних країн.

Співпраця релігійних організацій та світських закладів освіти в Україні ґрунтується на конституційному принципі відокремленості. Загалом співпрацю між релігійними організаціями та державними інституціями в освітній сфері наразі можна охарактеризувати як таку, що знаходиться на етапі становлення та концептуального визначення принципів і методів, на яких

ґрунтуватиметься спільна діяльність світських і духовних освітніх систем. Прикладом для наслідування може слугувати європейська модель партнерства.

У структурі Всеукраїнської Ради церков і релігійних організацій наразі діє Комісія з питань соціального служіння, яка здійснює активну роботу та співпрацю з омбудсменом з прав дитини, з вирішення проблеми соціального сирітства. За результатами такої співпраці розроблено та прийнято Стратегії участі церков і релігійних організацій України у забезпеченні права дитини на виховання в сім'ї і попередженні соціального сирітства до 2020 року.

У підрозділі 3.3 *«Проблематика та перспективи діяльності релігійних організацій в Україні в контексті розбудови демократичної держави»* обґрунтовано, що в структурі державно-церковної взаємодії, особливо у соціальній сфері, досить важко визначити та виокремити межі діяльності держави та релігійних організацій, особливо в багатоконфесійній державі, під час розбудови громадянського суспільства, до якого прагне Україна, в якому однаково беруть участь як державні органи, так і релігійні організації.

Аргументовано, що вагомий внесок у збереження та розвиток інституту сім'ї, як фундаментальної складової правових та моральних відносин у суспільстві, зроблено завдяки створенню у 2002 р. Всеукраїнської благодійної організації «Мама і немовля», яка вперше в історії незалежної України ініціювала соціальний проект щодо запобігання ранньому соціальному сирітству. Вирішення соціальних проблем, які пов'язані з материнством та дитинством, здійснювалися в партнерських відносинах церкви та держави. Вагомість даного Проекту ознаменувала напрям державної політики, що було виражено у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про соціальний центр матері та дитини».

Резюмовано, що включення до навчальних програм нарівні з духовно-етичними дисциплінами предметів релігійної направленості, в межах інформаційного викладу матеріалу, на основі договору між Всеукраїнською Радою церков і релігійних організацій України та профільним міністерством, відповідатиме збереженню світського характеру освіти в Україні.

Керуючись принципом рівності перед законом та всебічного забезпечення прав всіх громадян на самовираження та свободу совісті і віросповідання, поважаючи та гарантуючи права національних та культурних меншин України, доцільним та своєчасним, за допомогою правових механізмів та юридичних конструкцій, є вироблення концепції моделі державно-церковних відносин, із внесенням запропонованих змін до Конституції України, яка фундаментально заснована на побудові партнерських відносин, з

використанням договірних форм, між релігійними організаціями та державними інституціями в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – здійснено ґрунтовне дослідження змісту діяльності релігійних організацій у демократичній державі. Відповідно до поставленої мети та сформульованих задач на основі проведеного дослідження було зроблено такі висновки:

1. Класифіковано етапи історичного формування моделі діяльності релігійних організацій та держави, причому узагальнено й охоплено виключно найбільш значущі періоди: 1) IX – XIII століття – період формування моделі діяльності релігійних організацій та держави у Київській Русі; 2) XIV – початок XX століття – період моделі діяльності релігійних організацій та держави за умов перебування територій України у складі Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської імперії, Австро-Угорської імперії; 3) 1917 рік – 1991 рік – період моделі діяльності релігійних організацій та держави за радянської доби; 4) 1991 рік – донині – період розвитку моделі діяльності релігійних організацій та держави в умовах незалежності України;

2. Встановлено, що методологія діяльності релігійних організацій та держави – це складний концептуальний пошук розв'язання наукової проблеми (отримання істинних об'єктивних знань) щодо теоретично-практичного стану діяльності релігійних організацій та держави, в процесі якого застосовуються різного роду прийоми, способи та методи пізнавального дослідження, котрі є невід'ємними і перебувають у взаємодії один з одним;

3. Взаємодія релігійних організацій та держави у країнах пострадянського простору характеризується відсутністю відповідного правового підґрунтя моделі діяльності релігійних організацій та держави (присутність церкви у війську, у закладах позбавлення волі тощо). Попри серйозні успіхи, яких досягли країни пострадянського простору у сфері забезпечення гарантованих Конституцією релігійних свобод, подолання наслідків тієї політики, яка здійснювалася проти церков тоталітарним режимом, незважаючи на реальну, а не декларовану рівність релігійних організацій перед законом, ця система потребує і сьогодні більш універсального юридичного наповнення, акумуляції ефективного європейського досвіду, який накопичено країнами Європи, та обов'язкового врахування і переосмислення тих помилок, яких їм вдалося уникнути в процесі розбудови нової прогресивної моделі церковно-владних відносин;

4. Сучасні правові моделі діяльності релігійних організацій та держави європейських країн характеризуються широкою розмаїтістю та залежать від

низки факторів, серед яких: особливості історичного, культурного, духовного розвитку відповідної національності, форма політичного режиму держави, конфесійна структура, позиція влади щодо церкви в цілому, взаємозв'язки соціальних та релігійних інститутів тощо. Здійснено теоретико-правовий аналіз моделей діяльності релігійних організацій та держави в країнах Європи та розкрито їх прикладний характер. Резюмовано особливості тієї чи іншої моделі взаємовідносин держави та релігійних організацій: 1) у Франції – проголошені фундаментальні права на свободу віросповідання, обмежено упереджене ставлення до представників різноманітних конфесій, за винятком територій Ельзасу та Мозелю; 2) в Італії – має місце гнучке регулювання процедури створення та діяльності релігійних об'єднань; 3) у Німеччині – існує відокремлення церкви від держави і водночас конституційно допускається співпраця між обома інститутами; 4) у Швеції – привілеї у релігійній сфері надаються лютеранській церкві, яка і є основною часткою конфесійної структури країни; 5) у Греції – сформована унікальна модель діяльності церкви та держави. Греція є членом Європейського Союзу зберігаючи свою національну ідентичність на законодавчому рівні, виокремивши православну віру в національну та панівну релігію. В Конституції Грецької республіки чітко прописана модель відносин церкви та держави. Свята Гора Афон, яка є основним духовним стрижнем для світового православ'я, носить особливий адміністративний та юридичний статус, який також прописаний в Конституції Греції. При вирішенні питань що стосуються її статусу та діяльності застосовуються норми і церковного права, і норми національного законодавства.

5. Сучасна правова модель діяльності релігійних організацій та держави в Сполучених Штатах Америки сформувалася під впливом різноманітних чинників, що відображають її специфіку. Сьогодні дані взаємовідносини неоднозначно трактуються науковцями, відсутній єдиний підхід щодо віднесення їх до тієї чи іншої відомої класичної моделі державно-церковних взаємовідносин. Поряд з цим американська модель характеризується тим, що релігійні елементи посідають чільне місце як у системі суспільних відносин загалом, так і в освітній та політичній сферах.

6. Виділено такі особливості сучасного стану нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні, як: 1) нормативно-правове регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій є різновидом соціального регулювання, за допомогою якого відносини між релігійними організаціями та державними інституціями набувають певної правової форми; 2) має конкретно визначений та цілеспрямований характер, тобто спрямоване на регулювання діяльності зареєстрованих релігійних організацій та державних інституцій та задоволення їх законних інтересів; 3) правове регулювання здійснюється за допомогою правових засобів, системи нормативно-правових актів, які

забезпечують його ефективність, а також правове регулювання гарантує доведення норм права до їх виконання, що забезпечує урегулювання діяльності релігійних організацій у правовій площині демократичної держави; 4) стан нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій знаходиться в прямій залежності від концепції взаємовідносин між релігійними організаціями та державою; 5) у сфері нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій, а також державно-церковних відносин, окрім виключних випадків, діє принцип невтручання, що нівелює можливість прямого впливу на релігійні організації з боку державних інституцій та участь релігійних організацій у державних справах; 6) розмежування світської та духовної освіти; 7) характеризується застосуванням договірної форми для регулювання відносин між державними інституціями та релігійними управліннями й центрами, але у рамках діючого законодавства не визначено, у якій формі здійснюється така домовленість. Указана прогалина в законодавчому регулюванні діяльності релігійних управлінь та державних інституцій зумовлює необхідність розроблення методичних рекомендацій щодо регулювання вказаних відносин на договірних засадах; 8) державні інституції не користуються методами державно-правового контролю або примусу щодо регулювання діяльності релігійних організацій, якщо така діяльність не порушує законів держави та встановленого суспільного порядку; 9) нормативно-правове регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій, згідно з чинним законодавством, здійснюється не для забезпечення контролю з боку держави за діяльністю релігійних організацій та державних інституцій, а для гарантування дотримання ними законодавства щодо реалізації гарантування релігійних прав особи; 10) відділення внутрішньоцерковного або канонічного нормативного регулювання діяльності релігійних організацій від нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій у правовому полі держави, що обумовлює підпорядкованість релігійних організацій двом нормативним системам, які регулюють внутрішні та зовнішні відносини у процесі провадження релігійної діяльності; 11) варіативність нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій залежно від обраної організаційної форми реалізації такої діяльності безпосередньо релігійними організаціями; 12) нерозривний зв'язок нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій з релігією та віровченнями – так дана специфічна ознака виявляється у конституційному приписі моральної відповідальності державних діячів та політиків перед Богом, а також у визнанні на державному рівні найбільших православних свят із забезпеченням надання вихідних днів для святкування найбільших релігійних свят інших конфесій.

7. Особливості співпраці релігійних організацій та державних інституцій виявляються в наступних аспектах:

- основна мета співпраці релігійних організацій та військових формувань, що виражена у задоволенні релігійних потреб військовослужбовців, досягається за допомогою діяльності релігійних організацій у межах військових частин чи інших військових формувань;

- основним елементом співпраці релігійних організацій з установами Державної пенітенціарної служби України є поширення православної віри, задоволення релігійних потреб засуджених, а також піклування про релігійно-моральне виховання та місіонерська діяльність у місцях позбавлення волі, їх соціалізація після відбування покарань;

- особливістю співпраці релігійних організацій та державних інституцій у сфері освіти є те, що релігійні організації не беруть участь та не можуть керувати організацією навчально-виховного процесу у світських закладах освіти, але разом з тим термінологічне визначення законодавчо встановленого світського характеру системи освіти в Україні не ототожнюється з поняттям антирелігійності, атеїстичності, що дає можливість співпраці світських закладів освіти та релігійних організацій;

- співпраця між Міністерством освіти і науки та Всеукраїнською радою церков та релігійних організацій проводиться в аспекті спільної державно-церковної комісії, що створена з метою формування програми богословської освіти, яка повинна ґрунтуватися на спільних для всіх конфесій фундаментальних історичних принципах;

- співпраця релігійних організацій та державних інституцій у сфері охорони здоров'я. Надання духовної, духовно-психологічної допомоги людям, які перебувають на стаціонарному лікуванні;

- основні аспекти й напрями, як спільної так і автономної діяльності релігійних організацій та державних інституцій, у сфері захисту прав дитини мають спільний вектор такої діяльності, який виражений у одностайності та максимальній узгодженості діяльності щодо запобігання усім формам фізичного і психічного насильства над дитиною, а також співпраця щодо протидії втягнення дітей у злочинну діяльність, залучення до екстремістських релігійних культових угруповань та течій, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва тощо.

8. До шляхів вирішення проблем формування моделі діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні в контексті розбудови демократичної держави віднесено: 1) відновлення та розширення діяльності Комісії з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій при Кабінеті Міністрів України; 2) налагодження ефективної взаємодії релігійних організацій з державними інституціями, такими як Президент України та Кабінет Міністрів України; 3) врахування керівних принципів для аналізу законодавства стосовно релігії чи віри, які схвалено парламентською

асамблеєю ОБСЄ та Венеціанською комісією у 2004 р.; 4) організація співпраці правоохоронних органів з метою запобігання розпалюванню релігійної ворожнечі через акти вандалізму релігійних пам'яток та захоплення церковних будівель.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мельничук О. П. Светский характер отношений религиозных организаций и государства на примере Франции и Германии / О. П. Мельничук // Право и политика. – Спецвыпуск. – Киргизстан. – 2013. – С. 260–263.

2. Мельничук О. П. Теоретико-правовий аналіз конституційних принципів відносин церкви та держави в Україні: пропозиції / О. П. Мельничук // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1. – С. 62–67.

3. Мельничук О. П. Досвід Російської Федерації у сфері взаємодії релігійних організацій та держави / О. П. Мельничук // Наука і правоохорона. – 2014. – № 2. – Ч. 2. – С. 115–118.

4. Мельничук О. П. Правовий статус Святої Гори Афон у контексті відносин Церкви та держави в Грецькій Республіці / О. П. Мельничук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 3. – С. 69–78.

5. Мельничук О. П. Методологічні основи взаємовідносин релігійних організацій і держави / О. П. Мельничук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 12. – Т. 1. – С. 178–180.

6. Мельничук О. П. Шляхи подолання проблем діяльності релігійних організацій в Україні / О. П. Мельничук // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право». – 2015. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 18–25.

7. Мельничук О. П. Правова модель відносин релігійних організацій та держави у країнах пострадянського простору / О. П. Мельничук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 3–2. – Т. 4. – С. 87–89.

8. Мельничук О. П. Правова модель відносин релігійних організацій та держави в Європі / О. П. Мельничук // Visegrad journal on human rights. – Словачка Республіка. – 2015. – № 5. – Р. 75–82.

9. Мельничук О. П. Методологічні основи взаємовідносин релігійних організацій та держави / О. П. Мельничук // Сучасний стан розвитку правової системи України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 18 черв. 2015 р.). – Дніпропетровськ. : ГО «Укр. асоц. прав. дослідж.», 2015. – С. 9–14.

10. Мельничук О. П. Правова модель відносин релігійних організацій та держави в США / О. П. Мельничук // Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення : матеріали Міжнар.

наук.-практ. конф. (м. Київ, 18–19 черв. 2015 р.). – К. : НДІ публіч. права, 2015. – С. 94–95.

11. Мельничук О. П. Партнерство релігійних організацій і Державної пенітенціарної служби України / О. П. Мельничук // Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф (м. Київ, 23–24 лип. 2015 р.). – К. : НДІ публіч. права, 2015. – С. 19–23.

АНОТАЦІЯ

Мельничук О. П. Теоретико-правовий аналіз діяльності релігійних організацій в демократичній державі. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2016.

Дисертацію присвячено теоретико-правовому аналізу діяльності релігійних організацій в демократичній державі. У роботі проаналізовано історію формування взаємовідносин релігійних організацій та держави, визначено методологію дослідження взаємовідносин релігійних організацій та держави, здійснено аналіз взаємодії релігійних організацій та держави у країнах пострадянського простору, визначено сучасну правову модель відносин релігійних організацій та держави у європейських країнах, досліджено сучасну правову модель відносин релігійних організацій та держави у Сполучених Штатах Америки.

З'ясовано сучасний стан нормативно-правового регулювання діяльності релігійних організацій та державних інституцій в Україні, проаналізовано партнерство релігійних організацій і державних інституцій у соціальній та гуманітарній сферах, конкретизовано перспективи та проблематику діяльності релігійних організацій в Україні в контексті розбудови демократичної держави.

Ключові слова: релігійна організація, правова модель, відносини релігійних організацій, взаємовідносини релігійних організацій та держави, нормативно-правове регулювання, перспективи та проблематика діяльності релігійних організацій в Україні.

АННОТАЦИЯ

Мельничук О. П. Теоретико-правовой анализ деятельности религиозных организаций в демократическом государстве. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена теоретико-правовому анализу деятельности религиозных организаций в демократическом государстве. В работе проанализирована история формирования взаимоотношений религиозных организаций и государства, определена методология исследования взаимоотношений религиозных организаций и государства, осуществлен анализ взаимодействия религиозных организаций и государства в странах постсоветского пространства, определена современная правовая модель отношений религиозных организаций и государства в европейских странах, исследована современная правовая модель отношений религиозных организаций и государства в Соединенных Штатах Америки.

Указано, что современные правовые модели деятельности религиозных организаций и государства европейских стран характеризуются широким разнообразием и зависят от ряда факторов, среди которых: особенности исторического, культурного, духовного развития соответствующей национальности, форма политического режима государства, конфессиональная структура, позиция власти по отношению к церкви в целом, взаимосвязь социальных и религиозных институтов и т.д. Резюмированы особенности той или иной модели взаимоотношений государства и религиозных организаций во Франции, в Италии, в Германии, в Швеции, в Греции.

Выяснено современное состояние нормативно-правового регулирования деятельности религиозных организаций и государственных институтов в Украине, проанализировано партнерство религиозных организаций и государственных институтов в социальной и гуманитарной сферах, конкретизированы перспективы и проблематика деятельности религиозных организаций в Украине в контексте развития демократического государства.

К путям решения проблем формирования модели деятельности государства и религиозных организаций в Украине в контексте развития демократического общества отнесены: 1) восстановление и расширение деятельности Комиссии по вопросам обеспечения реализации прав религиозных организаций при Кабинете Министров Украины; 2) налаживание эффективного взаимодействия религиозных организаций с государственными институтами, такими как Президент Украины и Кабинет Министров Украины; 3) учет ведущих принципов для анализа законодательства о религии или веры, одобренных парламентской ассамблеей ОБСЕ и Венецианской комиссией в 2004 г.; 4) организация сотрудничества правоохранительных органов с целью предотвращения разжигания религиозной розни в связи с актами вандализма религиозных памятников и захватом церковных зданий.

Ключевые слова: религиозная организация, правовая модель, отношения религиозных организаций, взаимоотношения религиозных организаций и государства, нормативно-правовое регулирование, перспективы и проблематика деятельности религиозных организаций в Украине.

SUMMARY

Melnychuk O.P. Theoretical and legal analysis of religious organizations activities in a democratic state. – *The manuscript.*

Dissertation for the scientific degree of Candidate of Law in specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. – Kyiv, 2016.

The thesis is dedicated to the theoretical-judicial analysis of the religious organizations' functioning in democratic state. In the work the historiography of the relationships between religious organizations and the state is analyzed, methodological bases of the relationships between religious organizations and the state are emphasized. The modern juridical model of the relationships between religious organizations and the state in the European countries is examined, the interaction between religious organizations and the state in the post-Soviet countries is analyzed, the modern juridical model of the relationships between religious organizations and foreign countries is described.

Also the contemporary state of the regulatory and legal framework of the religious organizations' and state institutions' functioning in Ukraine is determined by the author. Analyzed the Partnership between religious organizations and state institutions in social and humanitarian areas, specified prospects and problems of religious organizations in Ukraine in the context of building a democratic society.

Key words: religious organization, legal model, the relationship of religious organizations, the relationship between religious organizations and the state, normative-legal regulation, prospects and problems of religious organizations in Ukraine.

Гарнітура Таймс. Формат 60x84/16.
Наклад 100. Папір офсетний. Умов.-друк. арк. 0,9.
Підписано до друку 22.08.2016. Замовлення 307.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net